

Nr 2 2015

Åarjelsaemien gærhkoeploe
Sørsamisk kirkeblad
Sydsamiskt kyrkblad

**Jon Henrik
om frihet
och jojk**
Sid 8

**Saemien
Åålmege nå
permanent.**

Side 2

**Stiftets samiska
insatser
omprövas.**

Sid 2

**Skyllememaanah
Altesne
tjåanghkenin.**

Bielie 6

**Koltar
berättar.**

Sid 15

Saemien Åålmege permanent

Da er det avgjort, Saemien Åålmege (SÅ) er nå en permanent ordning.

Kirkerådets innstilling til Kirkemøtet var positiv, så det var med stor forhåpning om at også Kirkemøtets behandling skulle være positiv. Etter flere dagers arbeid i komite F kom så komiteens innstilling til vedtak, den var også positiv.

Behandlingen i plenum foregikk i ren gledesrus. Den ene etter den andre var opp og lovpriste SÅ. Avstemningen ble enkel. Det var et enstemmig Kirkemøte som vedtok opp-

rettelsen av Saemien Åålmege som en fast ordning.

Vedtaket ble etterfulgt av applaus, og de representanter for SÅ som var tilstede ble kalt opp på scenen og fikk en pose med sjokolade hver. Sigfred Jåma takket Kirkemøtet for vedtaket og det hele ble avsluttet med at alle sang salmen *Aejlies gåatan*.

INSPILL FRA SÅ

Kirkemøtets delegater har blitt foret med innspill fra SÅ hele veien fra åpningsgudstjenesten fram til behandlingen av saken. Vi har deltatt i gudstjenester,

FOTO: KIRKEN.NO

Feiring av opprettelsen av Sørsamisk menighet. Fra venstre: Sigfred Jåma, Monica Kappfjell, Bertil Jønsson, May Jønsson Botnvik og Tor Singaas.

morgenbønner, plenumsdebatter og ikke minst hadde SÅR en stand utenfor plenumssalen med informasjon om SÅ og Daerpies Dierie. Der ble det

også satt fram en skål med tørket kjøtt hvor særlig de samiske delegatene var ivrige gjester.

BERTIL JØNSSON

Til beste for kirka

Mange har arbeidet for at Saemien Åålmege skal bli en realitet. En av dem som har gjort viktig arbeid med utredninger er tidligere stiftsdirektør i Nidaros, Kristian Stendahl. Vi stilte ham et par spørsmål etter vedtaket på Kirkemøtet.

Hva betyr opprettelsen av Saemien Åålmege for Den norske kirke?

– Opprettelsen av Saemien Åålmege er uttrykk for at Den norske kirke ønsker å bidra til å styrke sørsamisk kirkeliv ytter-

ligere. Ved at sørsamisk kirkeliv kan blomstre og være synlig, vil kirka som helhet få større innblikk i og forståelse for de behov og utfordringer som et spredtbøende folk står oppe i. Dette gjelder ikke bare menighetslivet, med alle de forhold som berører sørsamenes identitet, språk og kultur. Kirka har i mange sammenhenger vært opptatt av å ivareta ulike minoriteters situasjon i storsamfunnet. Da saken kom på Kirkemøtets bord var det en selvfølge at dette måtte vedtas – til beste ikke bare for sørsamene, men for hele vår kirke.

Kristian Stendahl.

Hva er din beste opplevelse av samisk kirkeliv?

– Etter samtaler i både menighetsrådet og i andre sammenhenger har jeg sittet igjen med gode og trygge opplevelser. Slike samtaler har gjennom 20 år gitt meg større forståelse for sørsamenes liv og utfordringer. Jeg har opplevd mange sterke gudstjenester hvor det samiske har kommet til uttrykk. Jeg gleder meg over at

den sørsamiske velsignelsen lyder i mange av bispedømmets kirker søndag etter søndag. Da Kirkemøtet i april vedtok å opprette Saemien Åålmege ble alle tilstedeværende berørt av det samiske kirkelivet på en spesiell måte. Min aller beste opplevelse var kanskje likevel gudstjenesten og samværet i Johkegaske ved Namsvatnet 3. august i fjor. Jeg er takknemlig for alt det jeg har fått oppleve i disse årene. Må Gud velsigne arbeidet i årene som ligger foran!

TEKST OG FOTO: EINAR BONDEVIK

Stiftets samiska insatser omprövas

Härnösands stift har utvärderat organiseringen av sin flerspråkiga verksamhet. Resultatet ska inarbetas i höstens budgetprocess och alltså förverkligas från 2016.

Organiseringen av verksamheten vid stiftets flerspråkiga resurscentrum – för samisk, finskspråkig och teckenspråkig verksamhet – har under vintern utvärderats med hjälp av PU Organisationsutveckling.

Orsakerna är att modellen med flerspråkiga centrum inte fungerat som den skulle och att ett par av de anställda vid centrumen slutat eller förändrat sina tjäns-

ter. Det samiska resurscentrumet, lokaliserat till Mörsil, har sedan i höstas varit utan personal.

FYRA FÖRSLAG

– Utvärderingen, som presenterades för stiftsstyrelsen i februari i år, har fyra förslag till framtida organisering av det flerspråkiga arbetet. Dessa bearbetas nu i en bred analys med sikte på budgetprocessen inför nästa år, säger Ann-Charlotte Sandelin Jonsson, stiftsdirektor.

Samtidigt är frågan om var på

Ann-Charlotte Sandelin Jonsson

stiftskansliet stiftets samordningsansvar för den flerspråkiga verksamheten ska förläggas öppen.

– Vi funderar dessutom på hur samarbetet med Luleå stift kan se ut, säger Ann-Charlotte.

BREDDA KUNSKAP OM URFOLK

Under våren har Kaisa Huuva, kyrkokansliets samiska handläggare, och Gabrielle Jacobsson, stiftets tidigare samiska handläggare, genomfört en utbildning med stiftsdirektor och biskop i Härnösands stift.

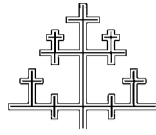
– Efter den dagen stod det klart att det här inte bara är en språkfråga utan att stiftets kom-

petens kring hela bredden av urfolksfrågor behöver stärkas, säger Ann-Charlotte.

Fortbildningsfrågor har också aktualiserats. Dels kan det handla om deltagande i en norsk utbildning, dels i en serie utbildningar som Svenska kyrkan arrangerar.

Den samiska verksamheten ligger inte nere helt och hållet under resten av året. En referensgrupp med representanter för olika samiska organisationer kommer att knytas till arbetet. Det forum som skapats för församlingar med samisk verksamhet kommer att mötas vid några tillfällen.

URBAN ENGVALL

Stiftet utan samisk handläggare

Sedan i höstas har Härnösands stift varit utan präst för den samiska verksamheten. Resultatet av pågående utvärdering och planering ska inarbetas i budget för 2016.

Det var hösten 2012 som Härnösands stift äntligen fick en samisk präst. I tjänsten skulle det samiska arbetet kombineras med församlingsuppdrag.

Samtidigt skulle en ny referensgrupp rekryteras som bollplank till sameprästen och för att förankra verksamheten i den samiska gemenskapen. Ett stiftet mer heltäckande nätverk av samiska kontakter skulle också byggas upp, och stiftet önskade att den tidigare samiska arbetsgruppen skulle fortsätta stötta församlingarnas samiska verksamhet, bland annat med gudstjänstverkstäder.

Under samma tidsperiod lades samordningsansvaret för stiftets flerspråkiga verksamhet på tjänsten som biskopsadjunkt med resultat att stiftets flerspråkiga verksamhet fick mindre utrymme än tidigare.

Nuläget är ett helt annat. Samepräst saknas, referensgrupp och

”Men det går att gissa sig till ett par möjliga framtider.”

nätverk saknas, den tidigare arbetsgruppens insatser har inte fått någon fortsättning. (Se även artikel på sidan 2.) Och var stiftets samordningsansvar ska ligga i framtiden är i skrivande stund oklart.

Det är meningslöst söka syndabockar. Man kan utgå från att berörd personal gjort sitt bästa. Men man kan konstatera att stiftsstyrelsen, som har det yttersta ansvaret, saknat fungerande instrument för uppföljning och styrning.

Ett par lärdomar borde man också kunna få när det gäller den samiska verksamheten: Ett pionjärbete kan inte inledas halvhjärtat, med splittrade resurser. Och prioritering nummer ett måste vara byggande av den struktur som ska säkra förankring i målgruppen och kontinuitet och långsiktighet i verksamheten.

Den utvärdering av stiftets flerspråkiga verksamhet – där till exempel någon same hemmahörande i stiftet inte deltagit eller konsulterats – vars resultat presenterades för stiftsstyrelsen i februari i år har kommit fram till fyra förslag. Stiftet berättar inte hur förslagen ser ut. Men det går att gissa sig till ett par möjliga framtider.

En är att hela eller delar av den flerspråkiga verksamheten dras tillbaka till stiftskansliet och att de flerspråkiga och utlokaliserade resurscentrumen därmed läggs ned. Samma slags tänkande har resulterat i att stiftsexpeditionen i Östersund läggs ned kommande årsskifte.

För den flerspråkiga verksamheten innebär det att stiftskansliets kontroll stärks men att närheten till den flerspråkiga församlingsverksamhet som ska stödjas, och till de människor verksamheten är till för, minskar.

En annan och intressantare möjlighet som framskymtat är att den samiska verksamheten flyttas till Östersund, innebärande någon form av samarbete med Östersunds för-

samling och möjligheter till samverkan med till exempel Gaaltje.

En fråga till skulle behöva lyftas när stiftet utreder den samiska verksamheten: exemplet Samisk menighet i Den norske kirke med sin geografiskt utspridda personal (präst, diakon, ungdomsarbetare, administratör). Samisk menighet har hittills varit försöksverksamhet. Vid senast kyrkomötet permanentades ordningen. Vad kan Härnösands stift lära av deras erfarenheter? Och hur kan ett samarbete – med det samiska folket och inte nationsgränsen som utgångspunkt – se ut?

URBAN ENGVALL

Fotnot:

Ledarskribenten arbetade tidigare vid Härnösands stift med organiseringen av det flerspråkiga arbetet.

Lycka till, Girjas!

26 maj startade förhandlingarna i Gällivare tingsrätt om vem som har jakt- och fiskerättigheterna på samebyns område. Utfallet har betydelse för hela Sápmi. Lycka till, Girjas!

Muligheter!

Våren og sommaren er mulighetenes tid. Nytt liv spirer fram og gir grunnlag for vekst og trivsel. Når eg skriv dette er det òg ”høgsesong” for konfirmasjon. Mange unge feirar overgangen frå barn til ... vel, litt eldre.

Men for både konfirmant og (for-)eldre er det muligheten til å stoppa litt opp og reflektera over dei større spørsmåla, kva som er viktig og kva vi vil med livet, kva er det vi verkeleg set pris på og kva vi vil ta vare på. Det er ein god mulighet for å sei gode ord og det er ein god mulighet for å setja ei retning for livet.

Snart er det det tid for samiske konfirmasjonar. Vi ønsker og håpar at det blir ein mulighetenes tid der òg.

Muligheter betyr at vi har val. Det vi velgjer å gjera gir konsekvensar vidare. Vi er vel kjent med at inngrep i naturen påverkar livsvilkår. Det burde òg vera kjent at inngrep i menneske sitt sjelsliv påverkar livsglede og livsmot. Omtale og tiltale av andre. Å ta imot eller frysa ut. Vi velgjer kva vi vil gjera, og det får konsekvensar vidare.

Til hausten er det kyrkjeval. Der

er det òg muligheter. Her har alle som har meldt seg inn i Saemien Åålmege muligheten til å velgja kven som skal vera den (sør)samiske stemma inn i den norske kyrkja.

Eg håpar på god oppslutning – og gjerne ekstra innmelding i tida framover. Den norske kyrkja og Kyrkjemøtet vil ha oss her. Vi har fått muligheter. Så godt val – og bruk dine muligheter!

EINAR BONDEVIK

Samiska vinjetter i Daerpies Dierie

Orre saernieh: Nyheter
Gieries lohkih!: Kära läsare!
Noere almetjh: Barn, ungdom
Guvvie: Porträtt
Doen jïh daan bijre: Lite av varje
Guktie ussjedem: Hur jag tänker

Åssjalommesh: Tankar, andakt
Gie jïh gusnie årroeminie: Vem och var
Kultuvre: Kultur

Första sidan:

Jon Henrik Fjällgren, på snabb väg in i
artistlivet, vill förbli renägare och -skötare.
Jons hund heter Ranne. Läs mer på sid 8-9.

Foto: Urban Engvall

Nu startar årets konfirmandläger

Om några dagar inleds årets samiska konfirmandläger. Mycket kraft har lagts på att rekrytera och utbilda ledare.

Till årets samiska konfirmandläger är 47 unga från hela landet anmälda. De anländer till Edelviks folkhögskola och Burträsk 12 juni.

Ett läger i lägret blir det i Tärnaklippen 14-18 juni och fest 27 juni på Folkets park Skellefteå. Konfirmationen hålls i Burträsk kyrka 28 juni klockan 11.

– Förra årets konfirmandläger var verkligen en fantastisk upplevelse för mig. Såväl konfirmanderna som deras familjer var väldigt tacksamma och glada

över både lägret i Burträsk och för själva firandet, säger Anna-Stina Wikström, ansvarig för samordningen av lägret.

ALLA YNGRE LEDARE ÄR SAMER
Hon har lagt ner mycket tid på att rekrytera ledare. Alla yngre ledare är samer, och de flesta av dem var med förra året. De som inte återkommit är de som är med i Sáminuorras styrelse. Sáminuorra valde efter förra året att avbryta samarbetet.

– Det som är svårast att hitta är samisktalande kyrkligt anställda, säger Anna-Stina.

Birgitta Simma, stiftsadjunkt för samer i Luleå stift, är kon-

Anna-Stina Wikström ansvarar för samordningen av det samiska konfirmandlägret.

firmerande präst, och Bo Lundmark, tidigare kyrkoherde för samer, är med på fjällvistelsen.

DET SAMISKA TILLGODOSETT
För övrigt medverkar de som är anställda på Edelvik, skolpräst Ola Persson och Anna-Stina Wikström, och stiftets konfirmandarbetare Åsa Wiik

Sandlund och Robert Koss. Marita Ollén ställs till förfogande från Stockholms stift. Ett par teologie studerande som vill lära mer om det samiska kommer också med. Katarina Barruk är musikalisk ansvarig och Nils-Johan Labba ansvarar för slöjd.

Ledargruppen har haft två utbildningshelger för att förstärka den samiska kompetensen.

– Så jag känner mig tillfreds med dem som vill vara med och jobba och jag tror att det samiska kommer att tillgodoses väl, säger Anna-Stina Wikström.

URBAN ENGVALL

”Samisk alter” i Nidaros domkirke

Samisk menighetsråd i sørsamisk område, Nidaros biskop og Nidaros domkirkes restaureringsarbeider utlyste i desember 2014 en konkurranse blant samiske kunstnere om utforming av et alter med samisk preget utsmykning i Nidaros domkirke.

Alterutsmykningen skal stå ferdig til 100-års-jubileet for det første samiske riksmøtet som feires i Trondheim på den samiske nasjonaldagen, 6. januar 2017.

Nidaros domkirke tilføres normalt ikke nye, permanente alterutsmykninger. Den viktigste begrunnelsen for at man her gjør et unntak, er det faktum at Nidarosdomen er domkirke for den sørsamiske befolkningen. I lang tid var den også domkirke for hele den norske samebefolkningen.

SAMISK IDENTIFIKASJON

Det har lenge vært et ønske om å etablere et særlig samisk identifikasjonselement i nasjonal-katedralen. 100-års-jubileet for det første samiske riksmøtet i 2017 er en god anledning til å få dette på plass.

Juryen, som var oppnevnt av Nidaros biskop i samråd med Sørsamisk menighetsråd, har bestått av: Steinar Bjerkestrand, juryens leder, direktør i NDR, Maja Dunfjeld, dr.phil, repr. for utsmykkingskomiteen i

Sørsamisk menighet), Aina D. Stenfjeld, kunstner, repr. for utsmykkingskomiteen i Sørsamisk menighet, Tore Johnsen, gen.sekr. i samisk kirkeråd, Marie Louise Anker, avd.dir. i restaureringavd, repr. for NDR. Sekretær var Søren Hjorth, kulturrådgiver Nidaros bispedømme.

7 kunstnere leverte utsmykningsforslag: Folke Fjällström, Birgitta Ricklund, Bendik Selfjord Eriksen, Hilde Schanke Pedersen, Ellen Sara Reiten Bientie, Ingunn Utsi og Mathis Nango.

Juryen valgte forslaget fra Folke Fjällström fra Vålådalen i Sverige.

JURYENS BEGRUNNELSE

”Konkurransen har vært ute etter å skape et samisk identifikasjonspunkt i kirka. Juryen mener at forslag nr. 1 [fra Folke Fjällström, red. anm.] oppfyller dette best. Juryen finner at dette forslaget kan bety et sted for refleksjon og meditasjon, som samtidig kan bli et gudstjenestested.

Juryen tiltales av skulpturens former, som har et sterkt organisk uttrykk og uttrykker natu-

Modellen som er utgangspunktet for Folke Fjällströms forslag. Det blir gjort forandringer og tilpasninger før kunstverket er på plass i Nidarosdomen.

rens kraft og vekst. Videre liker juryen bearbeidningen av materialet (bjørk) – bruk av naturmaterialer, oljet og bearbeidet etter samiske tradisjonskunnskaper og med samisk ornamentikk som budskapsbærende og identitetsskapende element til brukerne av alternisjen. Det vil være et spennende uttrykk i forhold til Nidaros domkirkes øvrige materialer og ornamentener.

DIALOG MED KUNSTNEREN

Juryen går således inn for forslag nummer 1, men forutsetter en fase II, hvor juryen ønsker å gå i dialog med kunstneren for til-

slutt å komme fram til et resultat som er tilpasset rommet og dets muligheter, og fullføre dette.

Juryen ønsker å diskutere eventuell plassering på et alterbord, utforming og materialvalg til dette, og vil samtidig diskutere med kunstneren å avpasse størrelsen på skulpturen, uten at den dog skal bli så liten at den forsvinner. Å plassere en Kristusfigur her virker spennende, men juryen vil gjerne drøfte utformingen nærmere med kunstneren.”

TEKST: NIDAROS KIRKES RESTAURERINGSARBEIDER

Ungdommen sier sin mening

Helgen 13.-15. mars hadde Nidaros bispedømme ungdomsting. Ungdomstinget er ungdommens plass til å si sin mening og diskutere forskjellige temaer og tanker innenfor Den norske kirke.

Tankene fra ungdomstinget blir tatt med videre slik at ungdommens stemme blir hørt videre opp i kirkesystemet.

Ungdom fra hele bispedømmet samles, og det er en fin plass å bli kjent med andre religiøse ungdommer fra bispedømmet.

Alle menigheter har mulighet til å sende to ungdommer som får være med som delegater og si sin mening angående forskjellige temaer.

TO SØRSAMER

I år var ungdomstinget på Oppdal, og vi var to sørsamer blant de 43 ungdommene som kom fra de forskjellige menighetene og ungdomsrådet som arrangerte helgen.

Vi hadde et fullt opplegg, og fikk være med på noen interessante temaer som "fest vs. frelse" og "tro vs. fornuft".

Vi fikk også høre hva biskop Tor Singsaas hadde å si om bibelfortellinger og at hvordan noen av de passer til barn. Etterpå fikk delegatene ta opp valgfrie temaer som vi ønsket å høre biskopens tanker om. Den delen blir kalt "grill en biskop".

Under helgen informerte også noen representanter fra Menighetsfakultetet og Teologiske fakultet om hvordan utdanningen og miljøet er på de forskjellige skolene. Kristenrus-

Ungdomsrådet. Bakerst fra venstre: Christina Kamilla Ytteraas, Jonas Haugan Eilertsen, May Bente Anita Jønsson Botnvik, Silje Håve Smørvik, Kevin Hoel Tårnes, Stine Olava Faksdal og Lena Merethe Olsen. Framme fra venstre: Christiane Devika De Soysa, Renate Johansen og Kristian Abrahamsen.

sen var de siste som holdt foredrag for oss, og de snakket om hvordan det er å være kristen under russetiden.

FLERE NESTE ÅR

Noen aktiviteter som vi var med på var bli-kjent-leker, afrikansk dans,

konserter med Impuls og en gudstjeneste med blant andre Tor Singsaas.

Vi avsluttet helgen med å bestemme hvem som skal sitte i ungdomsrådet neste periode.

Det var en veldig interessant helg,

og jeg vil anbefale flere å bli med neste år. Det er flere mindre menigheter som ikke sender delegater, og det er en fin plass å vise at vi sørsamer også har tanker innenfor kirken.

ANNA MALENE JØNSSON

Folke Fjällström och Steinar Bjerkestrand (juryens ordförande).

Samiska igenkänningstecken viktiga

Folke Fjällström, Vålådalen, har fått oppdraget att gör samisk utsmyckning i Nidarosdomen. Daerpies Dierie ställer några frågor till honom.

Vad betyder oppdraget för dig?

– Det känns jättebra och hederst. Det är en spennande plats att få arbeta på.

Hur ser du på samisk symbolik i kyrkorummet?

– Det vi kan se är ju en samisk äldre religion som går över i Kristustro. Jag

vill låta de gamla samiska igenkänningstecknen finnas kvar i det nya sammanhang som utgörs av Kristus och kyrka.

Ser du några problem med att ta in samiska kulturuttryck och symboler i kyrkan?

– Jag tror inte Jesus skulle ha några

problem med att acceptera och bejaka samiska igenkänningstecken.

Vad händer härnäst?

– Jag ska till Trondheim i början av juni för fortsatta samtal om utformningen.

URBAN ENGVALL

Skyllememaanah Altesne tjáanghkenin

Noere viehkiehtæjjah Lajla Krihke Danielsen Liffell (Tverrvatnet) jìh Elle Karen Inga Skum (Kautokeino) dan eadtjohke skyllememaanide viehkehteminie. Dah skærriem bietskiedægan.

**Saemien Áålmegen luhkieakte skyllememaanah gieh noerhtese vöölkin gosse
Saemien gærhkoeraerie stoere skyllemetjáanghkoem Altesne öörni.
Skyllememaanah abpe Saepmeste dellie göökten aejkien ektesne orreme**

Dæjman aaj Saemien gærhkoeraerie tjáanghkoem skyllememaanide öörni. Dellie áarjelsaemien dajvesne, Merákerisnie, tjáanghkenin. Gærhkoeraerie daan aejkien sïjhti noerhtene áarrodh. Báetien jaepien luvliesaemien dajvesne. Numhtie skyllememaanah maehtieh jeatjah skyllememaanajujmie abpe Saepmeste áahpenidh.

LUSTE NOERHTESNE MÏNNEDH

Saemien Áålmegen skyllememaanah tjoerin girtine noerhtese vuelkedh. Gaajhkesch guhkiem vuarteme jìh aavoedamme. Gosse Altese böötin, jeatjah skyllememaanah abpe Saepmeste gaavnesjin. Medtie göökte luhkievïjhte skyllememaanah Altese jakseme. Noere viehkiehtæjjah aaj dejugjmie murriedin. Dah viehkiehtæjjah gujht báarasábpoe skyllememaanijste jìh daejrieh guktie aelhkebe áahpenidh. Stáåkedin gosse edtjin fiereguhten nommem lieredh. Naa varki gaajhkesch dovnesch föörhkedin jìh soptsestin.

Akten iehkeden guessie-aajja bööti jìh

saarnoeji guktie saemieh dennie dajvesne áarroeminie jìh dej garre biejjiej bëjre. Gosse baachtje lij, idtji doesth gaptine skuvlese vaarredh. Skuvlesne tjoeri daaroestidh. Tjìdtjebe badth satnem stilli gåetesne saemiestidh. Mubpieh maanah satnem hodtehtin jìh vestieslaakan soptsestin. Jeehtin sov fuelhkie barre giebies saemieh. Dïhte soptsesti guktie daelie buerebe. Gaptam tsaekiehtamme jìh átna hijven ietnien gielem soptsestin. Skyllememaanah eadtjohke goltelin gosse guessie-aajja soptsesteminie.

– Hijven gosse aernien bëjre tjahkesjeminie. Áadtjoem lieredh guktie jeatjah saemieh veasoeminie. Átnam náake daejredh guktie saemieh desnie tjabrin. Manne tuhtjem hijven sïjhti mijjese soptsestin, Maajja-Krihke Bransfjell (Praahke) jeahta.

Láavth-gåetesne láávloejin aaj jìh rohkelin.

NORDLYSKATEDRALESNE

Gosse biejjiem eensi barkeme, dellie gyrhkesjin. Skyllememaanah ovmessie dáehkine soptsestalleme jìh ráaresjamme guktie darjodh. Dah gieh utnieh luste

Skyllememaanah bijbelistie teksth veeljeme. Noerhte-, luvlie- jìh áarjelsaemien gielesne lohkin. Amalie Kolstrøm (Tana), Áarjelsaemien hearra Einar Bondevik (Raane), Næjla Aanta Utsi Kappfjell (Gaale) jìh Næjla-Meehte Nerli Bohman (Aarporte).

Nora-Cathrin Danielsen Sparrok (Snåase) Altesne lustestalli. Gellie orre voelpigujmie áahpeni.

laavlodh, aktene dáehkine. Gaajhkesch tjuerieh orre salmh lieredh noerhte-, luvlie- jallh áarjelsaemien gielesne. Mubpie dáehkie rohkelassh tjeelin. Jeatjene dáehkesne teksth bijpielistie veeljin. Dah voejhkelin tjaebpieslaakan lohkedh, jìjtse ietnien gieleine.

Dellie gaajhkesch vöölkin Altan orre gærhkosne "Nordlyskatedralesne" gyrhkesjidh. Murreds jìh tjaebpies boelhketje dennie orre gærhkosne. Dan mænngan prihtjegem jovhkin.

– Hielje dan varki veaseme. Manne sïjhtem guhkebe disse baetsedh! Næjla Aanta Utsi Kappfjell (Gaale) jeahta gosse mubpien biejjien edtji gåatan vihth vuelkedh.

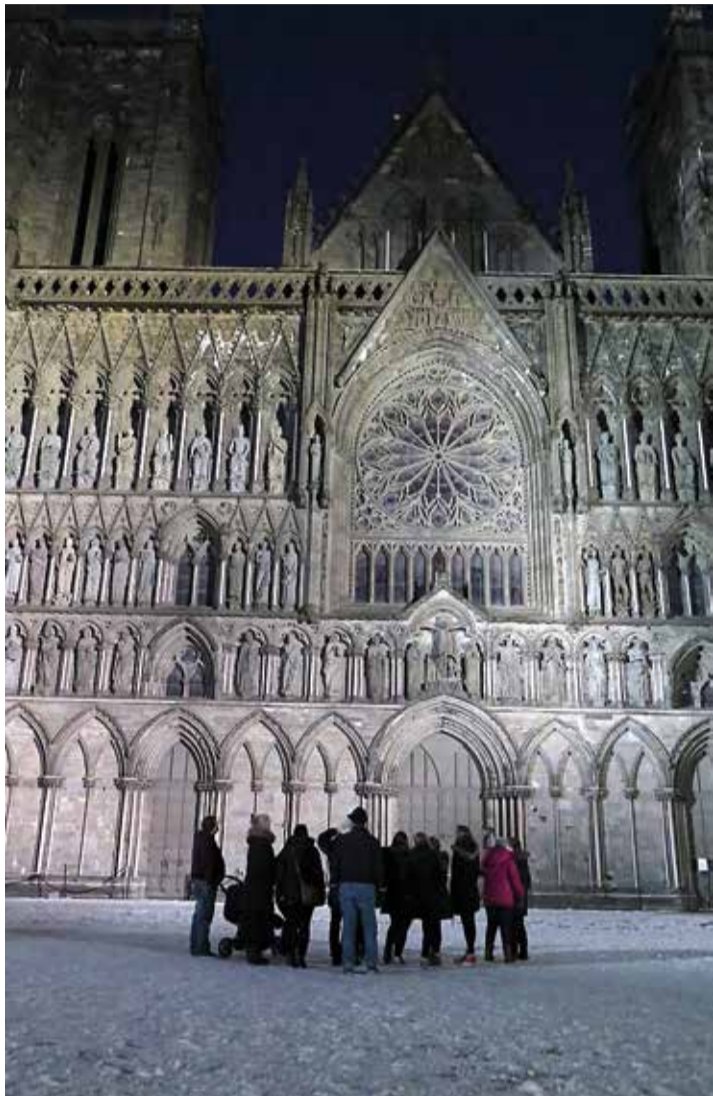
TEKSTE JÌH GUVVIEH: MEERKE KRIHKE
LEINE BIENTIE

Elleve sørsamiske konfirmanter i Alta

Samisk kirkeråd arrangerte allsamisk konfirmantleir i Alta. 25 deltagere fra hele Sapmi deltok, sammen med voksenedere og ungdomsledere. Saemien Áålmegen hadde hele elleve konfirmanter

fra sørsamisk område. Dette var andre året en slik leir ble gjennomført. I fjor var den i Meráker. Neste år skal samlingen være i lulesamisk område. Konfirmanterne fikk også høre om samenes situasjon i Alta før

og nå. Det var tilrettelagt for ulike leker og aktiviteter. Konfirmanterne jobbet i grupper for lage gudstjeneste i Nordlyskatedralen. Der var det kveldsgudstjeneste med kirkekafe.

Tråanten stoeregærhkoem vuartasjeh jih rontestellieh guktie saemieh dej beeli ussjedin gosse Tråantese böötin.

Bierna Leine Bientie ööhpehti guktie laahkoestidh. Guvvesne aaj aajkoehkadth Anna Malene Jönsson (Raarvihke/Stientje) jih Emma Sofie Rustad (Raarvihke). Mina Sööfe Jönsson Botnvik dej moehrele jih gåeskuve.

Tjåanghcoe noeride

Biljard, laahkoe h jih vuelieh

Daan gjredaelvien Saemien Åålmege voestes tjåanghcoe noeride. Luhkie noere almetjh abpe jaarjelsaemien dajveste Tråantesne böötin. Dellie biljardem spealadin, joejkemen jih laahkoe h bijre lierin.

Gellie jaepieh fuelhkietjåanghcoe Tråantesne. Minngemes aejkien dellie dah noerh gihtjin mejtie dah åadtjoejin aaj viht gaavnesjidh. Numhtie dellie Saemien Åålmege tjåanghkoem noeride öörni.

– Manne tuhtjem hijven Saemien Åålmege mijjem diekie byöreme! Manne sijhtim daejredh mejnie edtjebe tjåanghkosne darjodh. Aavodem gosse voelpigujmie gaavnesjem. Mejtie orre voelph aaj åadtjoeim, Emma Sofie Rustad (Raarvihke) eadtjohke soptsesti gosse Tråantese bööti.

Nadja Otervik (Øye) tjestem byöpmedeminie.

NOERIDE GOLTELIDH

Saemien Åålmege sæjhta noere almetjh edtjeh gærhkosne tryöjjadidh. Daerpies noerh åadtjoe h gaavnesjidh, ektesne årrodh, soptsestidh jih digkiedidh. Åadtjoe h ektesne barkedh jih sinsitniem eevtjedh. Saemien Åålmege tuhtjie vihkele noeride eevtjedh jih garmerdehtedh jih dejtie nuepiem vedtedh ietnien gïelem soptsestidh.

LAAHKOESTIDH JIH JOEJKEDH

Gosse Tråantese gaavnedin, dellie åadtjoejin govledh guktie saemieh dej beeli laahkoestin. Dellie gaajhkesch eelkin sliektide goerehtalledh. "Guktie edtjem tjdjtjen aajkohkem laahkoestidh?", Bierna Leine Bientie gihtji. Lustestallin gosse vuetiestin gaajhkesch mehtin sinsitniem laahkoestidh. Dan mænngan Anne-Grethe Leine Bientie soptsesti guktie ussjedi gosse laavlomh jih saalmh tjeeli. Guktie dejtje joejkedh vuj laavlodh?

Anne-Grethe aaj åemie Gæbpien Gåstan "Gaavalohken" bijre soptsesti. Guktie

Gåsta sån ussjedamme jih guktie daaletjen noerh ussjedieh?

ASTOE MURRIEDIDH

Gosse astoe dellie tjahkasjin soptsestallin, spealadin jih ektesne murriedin. Nov amma hijven numhtie åahpenidh. Laavvadahken iehkeden dellie staasesne minnin jih Tråanten stoeregærhkoem vuartasjin. Dan mænngan gellie tæjmoe h tjahkasjin byöpmedin. Jijje-snäaglojne åadtjoejin gaahtjedidh biljardem spealadidh.

– Daate hov lustes hieljem orreme! Diekie böötim, idtjim raakte daejrieh man åvteste vöölkim. Daelie ussjedem, hijven jeatjah noere saemieh gaavnesjidh. Manne iktegisth dan oktegh. Ajve manne saemie debpene gusnie årroeminie. Jih hijven saemien åadtjodh soptsestidh. Manne jïjnjem liereme, Nadja Otervik (Øye) soptsesti.

TEKSTE JIH GUVVIEH:
MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE

Joik, salmer og slektsbenevnelser

Tidlig i vår ble det første ungdomstreffet i Saemien Åålmege arrangert. Ti ungdommer var deltagere i Trondheim. Saemien Åålmege ønsker at de unge skal kjenne tilhørig-

het til sin menighet og til kirka. Det ble lagt vekt på sørsamisk språk i undervisningen. Ungdommene fikk lære om slektsbenevnelser og hvordan de skulle tiltale og omtale hver-

andre. De jobbet også med et utvalg av sørsamiske sanger og salmer. Det ble blant annet analyse av og refleksjon rundt "Gaavalohke" som er skrevet av Gustav Kappfjell. Det ble også

tid til å bli kjent, spille spill og være med på en biljardturnering.

Möt Jon Henrik Fjällgren

När friheten kommer...

Daerpies Dieries Urban Engvall har mött renskötaren och artisten Jon Henrik Fjällgren i hemmet i Mittådalen, för ett samtal om frihet, jojk, förebild och möjligheten att leva två liv. Vännen Sööfe och hunden Ranne var också hemma. Pappa Jan och mamma Ulla fanns i närheten. Solen glittrade i Mittån.

Vi startar vid Predikstolen, den dramatiskt branta Helagstoppen. Det vill säga, om jag känt Jon Henrik lite bättre innan vi möttes skulle vi stämt träff vid Predikstolen. Med sin 700 meter höga brant, över högplatån där nedanför, har Predikstolen en stark karaktär.

Vad vi skulle gjort där? Stillat oss, suttit tysta, väntat, lyssnat med öppna sinnen.

– Här hör jag fjällets melodi, säger Jon Henrik. Här kan jag bara vara i lugnet, fjället skyddar mot allt ont. Det här är min favoritplats.

Han var där förra veckan för att kolla renarna, den här tiden på väg tillbaka till sina sommarfjäll. Snart ska kalvarna födas, till sina första veckor så utsatta för faror.

HÄR FÖDS JOJKEN

Här på fjället, i renarnas närhet, föds och fördjupas både friheten och jojken. Om jag vore ensam kanske även jag skulle pröva en jojk vid Predikstolen.

För Jon Henrik är nog fjället och renarna förutsättningar för musiken, jojken. Även om han kan få orden och musiken när som helst, var som helst, på tåget, inför publik, i studion, när något händer en vän, i den närmaste kärleken.

– Jag har alltid skrivit dikter, säger han. Om/av sorg, kärlek, frustration, ilska. Mest för mig själv. Men ibland räcker inte orden.

Då kan jojken ta vid. Jojken är renens musik. Jojken har fått sina toner från fåglarnas, bäckarnas och vindarnas ljud. (Det berättas i boken *Minsta lilla liv har sin jojk.*)

ERFARENHET AV MOBBNING

Jon Henrik har personlig erfarenhet av mobbning. Småväxt

Med egna upplevda svårigheter, öppen för andra. Jon Henrik har viktiga uppdrag.

typ, både indian och same, skriver dikter och spelar piano, med en inre styrka som måste kuvas – en tacksam måltavla för stora och små förtryckare, själva så svaga.

Det här har kvällspressen avhandlat och så gett en mer komplex bild av den exotiska person som plötsligt tagit plats i svenskarnas hjärtan.

I instängdheten och fångenskapen föddes behovet av och längtan till frihet. Av ljudkillarna i Stockholm fick Jon Henrik ett utkast till melodi och frågan om han kunde göra något. Hemma på Anåfjället kom jojken, och den handlade om frihet: *Manne*

leam frijje. Fjällets inflytande kanske ska kompletteras:

– Enda gången jag känt mig verkligen fri är i förälskelsen, säger Jon Henrik.

Jojken har flera bottnar än kärleken mellan två personer, även om det är den dikten tar fasta på. Frihet har många betydelser, bland annat *inte längre fångslad, frisläppt*.

Ingen människa kan vara fri, invänder någon.

– Men någon gång fri, säger Jon Henrik. Stundvis slippa utstötning och mobbning. Leva!

Fri från kedjor, fri till liv. För honom, liksom för oss andra, är

det en resa som pågått och pågår under lång tid. Men det kan komma tydliga vändpunkter. Talang var en sådan för Jon.

JOJK ÄR LIV

Många förundras över det mottagande hans jojkande fått, i Talang och i Melodifestivalen. Ett snabbt och, för många, oväntat genomslag. Kanske är det inte bara det exotiska och annorlunda som fått människor att vilja ge sitt stöd till landets urfolk. (För visst är det just det man gjort, kanske utan djupare reflexion, men ändå.) Det finns skäl till att många börjar gråta när han framför Daniels jojk.

– Jojk är liv. Jojk kan rädda liv, den kan få en människa att tänka om, den kan öppna både den som jojkar och den som lyssnar, den har helande krafter, säger Jon Henrik.

Det finns en mening med jojken, och det finns en mening med att Jon Henrik jojkar in kärlek och sorg i människors hjärtan. Han anar själv att just detta är ett uppdrag han fått.

Att Jon framträder som same, med samiska uttryck, innebär att samisk kultur lyfts fram i ljuset och uppskattas av många. Även om det bara handlar om ett första smakprov. Okunskapen är värre än vargen.

– Så jag hoppas att fördomarna på sikt kan minska och att kunskaperna kan öka, säger Jon.

BEHÖVER PAUS

Det är många som vill ta emot honom och lyssna till honom. Ibland känns det stressigt. Jon har avstyrt flera sommarenngagemang. Men det blir en sommarturné. Och det blir deltagande i Fångarna på fortet. Är man folkkär så är man.

FOTO: FJELLFOTOGRAFEN / WILLE CARLSSON

Predikstolen.

Att hinna med renskötseln är också viktigt. När Jon själv inte hinner finns en god vän som rycker in. Någon annan framtid än med en kombination av renskötsel och artistarbete ser han inte just nu.

– Men jag kan nog behöva ta en paus med musiken då och då, säger han.

Ute, eld, kanske frihet. Jon Henrik Fjällgren.

NEJ TILL MOBBNING

Många unga samer lever under stark press. Har renskötseln någon framtid? Eller omöjliggörs den av rovdjur och exploatering? Mobbning och diskriminering är vardagsmat. Orkar man vara en stolt same, ständigt i kamp? Var kan man få kulturkompetent stöd när livet trasslar till sig? Eller tvingas vara stark och begrava känslor och sorg?

– Många säger att jag är en förebild, säger Jon Henrik. Men

jag är som jag är. Men det är klart att det är ett ansvar.

Han visar att det går att hitta friheten efter många år av nedtryckande. Att det går att förverkliga artistdrömmar. Att ingenting är omöjligt.

Med sin bakgrund har han nu bestämt sig för att stödja nätverket *Jag säger nej till mobbning*. (www.nejtillmobbning.se.) Till den som är retad och utsatt säger han:

– Dela med dig av dina upplevelser. Var inte tyst. Det är aldrig

den mobbades fel. Du är inte svag för att du söker hjälp.

Ofta, säger han, är den som mobbas den som är starkare inuti. Mobbarna vet det och försöker trycka ner styrkan i dig. Men egentligen skadar de sig själva när de mobbar.

Jag hör vindens susande, den glittriga bäckens vänliga och eviga porlande. Och en flöjt – kan vara indiansk – som berör ett och annat också i mitt eget inre. En lång stund efteråt är jag kvar i musikens landskap, känner inte igen mig på vägen ner mot Funäsdalen men återvänder efter ett tag till väg, ratt, växelspak.

TEXT OCH FOTO:
URBAN ENGVALL

Fakta

Jon Henrik Mario Fjällgren, född Montoya 1987 i Cali, Colombia. Efter indianby och barnhem uppvuxen i renskötarfamilj i Mittådalen, Härjedalen. Renägare, renskötare och artist. Musicerat sedan förskoleåldern. Första konsert vid 14 års ålder, första skiva vid 16. Debutalbum *Goeksegh* (Norrskén) 2014. Vann Talang Sverige 2014. Tvåa i Melodifestivalen 2015.

Trivelig samvær i gamma på Tøyen, Oslo.

Sørsamisk gudstjeneste i Oslo

Utvalget for samisk kirkeliv i Oslo bispedømme arrangerer en sørsamisk gudstjeneste i året. I år ble det den 26. april, gudstjeneste ble feiret i gamma til den samiske barnehagen på Tøyen i Oslo.

Den ble en gudstjeneste med god sang – på sørsamisk. Man sitter tett sammen i en gamle og kjenner fellesskapet. Fellesskapet blir ytterligere styrket med en god kirkekaffe, for både

sørsamer, nordsamer og interesserte nordmenn.

Denne dagen, 26. april, var det også 29 år siden ulykken i Tsjernobyl, og i praten rundt bålet fikk vi også dele noen tanker og opplevelser fra den som jo sterkt rammet sørsamisk område.

TEKST/FOTO:
EINAR BONDEVIK

Gærhkoeeveljeme 2015

Valglister

Lista over kandidater til høstens norske kirkevalg er nå klar.

Til valg i Saemien Åålmege-
raerie (menighetsrådet for
samisk menighet i sørsamisk
område) stilles følgende liste:

1. Aina Toven Malum, 73 år,
Singsås
2. Ina-Theres Andrea Sparrok,
20 år, Namsskogan
3. Arne Roar Holtan, 65 år,
Namdalseid
4. Sigfred Hilmar Jåma, 69 år,
Limingen
5. Astrid Norfjell, 56 år, Røros
6. Betty Kamilla Kappfjell,
60 år, Trofors
7. Pål Kristoffer Toven, 30 år,
Brekkvasselv
8. Elin Danielsen, 46 år, Snåsa
9. Kjell Jøran Jåma, 67 år,
Snåsa
10. Sonja Kristine Danielsen,
38 år, Meråker
11. May Bente Anita Jønsson
Botnvik, 26 år, Sunndalsøra
12. Lajla Kristine Danielsen
Lifjell, 20 år, Mo i Rana
13. Lars Elias Bransfjell, 28 år,
Brekkebygd
14. Lars Ivar Danielsen, 53 år,
Drevsjø

Det skal velges 4 faste medlem-
mer og 5 varamedlemmer som

sammen med prest i sørsamisk
område utgjør Saemien Åålmege-
raerie.

VALG TIL BISPEDØMMERÅD

Til valg som sørsamisk represen-
tant i Nidaros bispedømmeråd
skal én av følgende kandidater
velges:

1. Nils Tonny Bransfjell, 51 år,
Brekken
2. Ina-Ristin Danielsen
Gundersen, 27 år, Lånke
3. Nils Enar Bertil Jønsson,
54 år, Røyrvik
4. Ingrid Olea Jåma, 67 år,
Mortensrud
5. Linn Ellen Bientie
Sivertsen, 41 år, Sørli

Valget gjennomføres som post-
valg. For å ha stemmerett må
man være medlem i Saemien
Åålmege og være født i år 2000
eller tidligere. For kriterier om
medlemskap/innmelding se
www.samiskmenighet.no.

Ytterligere presentasjon av
kandidatene og orientering om
valg/stemmegivning finnes på
www.samiskmenighet.no.

EINAR BONDEVIK

Nya skrifter om samebyar

Gaaltje har gett ut ett par nya
skrifter om samebyar i sydsamisk
område, nummer 17 og 18 i serien
Skrifter utgivna av Gaaltje. Den
förra behandlar Jijnjevaerie
sameby, tidigare Hotagens
sameby. Den andra följer
renarna österut till vinterbetes-
landet i Bräcke och Ragunda
kommuner.

Skriften om Jijnjevaerie föl-
jer upplägget från tidigare skrif-
ter og är också denna gång en
utomordentlig orientering om
historik, spår, geografi, folk,
renskötsel og turism. Här finns
också ett par avsnitt om Hota-
gens lappförsamling – lappförsam-
lingarna var i funktion ända
fram till 1942 – og om samiska
nybyggen, anlagda kring sekel-
skiftet 1800/1900.

Skriften "Samer i Bräcke og
Ragunda – samebyarnas vinter-
bete i Ragunda og Bräcke kom-
muner" är lite spesiell både till
form og innehåll.

I det här området är det

flera samebyar som nu har sina
vinterbetesmarker. I skriften
nämns Jovnevaerie, Jijnjevaerie,
Ohredahke og Raedtievaerie.
Så har det varit så länge någon
kan minnas.

ALLT SVÅRARE HITTA BETE

Här beskrivs inte minst problem
renskötseln möter og som delvis
blivit värre med åren: järnvägar
og vägar (där fordonen håller
allt högre hastighet), skogsbruk
(med omfattande markberedda
kalhyggen), rovdjur (i det här
området även järv og varg), kli-
matförändringar og vind- og
vattenkraft. Ingreppen i land-
skapet gör det svårt att hitta sam-
manhållna betesmarker.

Skriften är en viktig påmin-
nelse om att mer än fjällen är
samiska marker. Man får hoppas
att den finner användning till
exempel i undervisning og i
turistiska sammanhang.

Många ser nog fram emot
en skrift som tar ändå ett steg
längre österut för att undersöka
samiska marker i kustlandskapa-
pen.

Redaktör för båda skrifterna,
som kan beställas från Gaaltje,
har Ewa Ljungdahl varit.

URBAN ENGVALL

Jojk är renens musik

”Minsta lilla liv har sin jojk” (DAT förlag 2014) heter Maj Lis Skaltjes unika bok där ett femtiotal nordsamer berättar om tankar, upplevelser och minnen av jojk. Den är naturligtvis av stort värde för hela Sápmi. När boken kom ut på nordsamiska 2004 hette den *Luondu juoiggaha*. Den svenska översättningen har gjorts av Kristina Utsi Boine och John Erling Utsi.

Boken innehåller ett så rikt material att den är omöjlig att referera. Den måste läsas. Förutom de nästan femtio intervjuerna finns där ett historiskt avsnitt av Maj Lis Skaltje.

JOJK GER KRAFT

Det får bli några citat: ”Jojken är renens musik. Jojken har fått sina toner från fåglarnas, bäckarnas och vindarnas ljud. Jojken har förkortat

långa, mörka vinternätter, varit sällskap i de vida skogarna, den har gett kraft när sinnet varit nere och arbetet känts tungt.”

Detta berättades för Maj Lis när hon 1992 gjorde sitt insamlingsarbete i det jojkprojekt som SSR (Svenska Samernas Riksförbund) då startade.

Informanterna berättar om jojkens helande förmåga, om jojkens betydelse för arbetet, om renens uppskattning av jojken, om glädjen inombords – men också om förbud att jojka, om gudfruktigheten.

”Jojk är glädje, sa Márggu Biera Láars Jovvna, 80 år gammal. Jojken gör att man förblir ung, sa hans yngre släkting.” www.dat.net.

URBAN ENGVALL

Pris till sameprästen

Bo Lundmark, tidigare kyrkoherde för samer, har fått Johan Nordlander-sällskapets pris för framstående norrländsk kulturforskning 2015. Han får det för ”poesi och prosa som

låter oss se naturen och människorna i fjällvärlden”. Sällskapet påminner också om den forskning om samernas tidiga religion och världsbild som Lundmark bidragit med.

Kartlägger samers psykosociala hälsa

Sametinget har fått ett uppdrag att i samverkan med Folkhälsomyndigheten sammanställa den kunskap

som finns om psykisk ohälsa bland renskötande samer. www.sametinget.se

Ny ordförande i Sáminuorra

Sáminuorra (Svenska samernas riksförbund) valde nyligen, vid sitt 52:a årsmöte (i Trillevallen), Isak Utsi till ny ordförande. Han har varit ledamot i Sáminuorras förbundsstyrelse sedan 2010. Under det senaste åren har han

FOTO: SARA LINDQUIST

Isak Utsi, ny ordförande i Sáminuorra.

fungerat som förbundssekreterare och vice ordförande. Per Jonas Partapuoli ställde inte upp för omval, och en enig styrelse föreslog därför Isak för ny ordförande.

Britta Marakatt-Labba får stipendium

Britta Marakatt-Labba.

FOTO: EMMA DAHLBÄCK

Konstnären Britta Marakatt-Labba, Övre Soppero, är känd bland annat för att ha broderat demonstrationer, Kirunaflytt och sin egen berättelse om Utøya, allt mot en bakgrund av samisk mytologi. Nu har hon tilldelats ett av årets Gannevikstipendier.

Efter mer än 30 års konstnärligt arbete får hon nu ett allt tydligare internationellt genomslag. Hennes broderier om stadsflytten i Kiruna

har visats på Swedish House i Washington, och till sommaren visas bilderna om Utøya i Berlin.

Vid förra årets nordiska utställning ”Sápmi stories” på Scandinavian House i New York fanns hennes bilder självklart med. Bilden ”Kråkorna”, från demonstrationen mot utbyggnaden av Altaälven på 1980-talet, mötte stort intresse även i USA.

Saemien Åålmege – en sørsamisk stemme

Som ny prest i det samiske er det godt for undertegnede å ha et samisk menighetsråd å arbeide sammen med. Men hva er historien, og hva betyr Saemien Åålmege for folk? Jeg tok en prat med min forgjenger Bierna Bientie om det.

Jeg håper Saemien Åålmege kan være synlig i folks bevissthet, sier Bierna Bientie.

Hvor var du da da Kirkemøtet gjorde vedtaket om Saemien Åålmege (SÅ)?

– Jeg var på reise og ble oppringt av Sigfred, leder i menighetsrådet. Jeg hadde regnet med at Kirkemøtet ville følge en innstilling som var så tydelig i alle instanser. Og heldigvis ble det slik. **Når oppstod tanken om en egen samisk menighet?**

– Vi hadde et utvalg for samisk kirkeliv, ÅGM, og ved oppnevningen til en ny periode var det noen som stilte spørsmål om hvorfor de ble oppnevnt og hvilket

mandat de hadde. Da kom tanken om direkte valg. Det var også noe som kunne skape engasjement og bevisstgjøring hos flere.

Og dermed så var alt gjort?

– Nei, det tok nok sin tid, hele 10 år. Notat og utredninger gikk sin runde i ÅGM og bispedøm-

meråd, samisk kirkeråd og departement. Men resultatet er at det er godt gjennomtenkt og gjennomarbeidet. Og modellen hentet vi fra døvemenighetene. Vi bor spredt, men har språk og kultur som skiller seg fra majoritetsbefolkningen. Som et svar på det trenger vi noe som samler oss og medarbeidere med spesiell kompetanse.

Så hva er det viktige med en sørsamisk menighet?

– Når Saemien Åålmege ble oppretta som prøveprosjekt fikk vi en samisk stemme, et forum biskop og bispedømmeråd kunne henvende seg til. Det ble også en sørsamisk stemme inn i samisk kirkeråd. Og så er det jo et tillegg til, ikke e erstatning for, den lokale menigheten. Slik får medlemmer i SÅ både i pose og sekk, tilhørighet i den lokale kirka og et samisk nettverk de får

være en del av. Jeg håper også at det samiske samfunn setter pris på at kirka gjennom SÅ har et forum som tar det samiske folk på alvor. Så vi må ut og bry oss om folk der de er.

Du selv er pensjonert fra prestetjenesten nå, men hva er dine ønsker for SÅ framover?

– Jeg ser fram til å være med som vanlig medlem og gleder meg over oppslutningen over konfirmantarbeidet og familiesamlingen. Men ellers er kontinuiteten i arbeidet viktig, selv om vi er få som samles. Vi bor jo ganske spredt og er ikke så mange på hvert sted. Men jeg håper SÅ kan være synlig i folks bevissthet, at medlemmer opplever at det er naturlig å henvende seg dit og etterspørre hjelp og fellesskap der.

TEKST OG FOTO:
EINAR BONDEVIK

Unga samer vill stärka livsmod och inflytande

Unga samer blir ifrågasatta och möts av fördomar. Nyligen möttes samer från Sverige, Norge och Finland för att lära sig mer om varandras villkor och stärka varandra i ett samtal om inflytande, språk och psykisk ohälsa.

Det nordiska mötet, som initierats av Svenska kyrkan. Maria-Teresia Nutti från Gällivare var en av deltagarna från Sverige.

– Mötet har gett mig litet mer krut. Vi har peppat varandra och checkat av varandra. Det är bra att veta hur ens bröder och systrar har det i Finland och Norge, och under mötet har vi knutit fler kontakter. Vi fick en grund för vad vi tillsammans bör arbeta med i alla nordiska länder, säger Maria-Teresia Nutti.

UNGA VILL PÅVERKA

Unga samer i Finland och Sverige känner att de inte har så mycket att säga till om i det samiska samhället.

– Ungdomar i Sverige vill påverka samiska frågor i det svenska samhället. I alla de nordiska länderna lider samer av att inte få språket i skolan, säger Maria-Teresia Nutti.

– Intervjuer som Svenska kyrkan har gjort med samiska ungdomar bekräftar att tillgång till samiska språket har en avgörande betydelse för att barn ska känna trygghet i sin identitet och må bra, säger Markus Lyyra, handläggare för flerspråkighet vid kyrkokansliet.

Han menar att det var viktigt att unga från olika länder fick träffa varandra och lära av varandra.

– Det var ett stärkande möte, och unga hade möjlighet att nätverka. Urfolksbarn upplever idag att de ifrågasätts i sin identitet, möts av fördomar och rasism, säger Markus Lyyra.

NÄTHAT MOT SAMER

– Okunskapen om dagens samer kan vara grund för de fördomar som vi till exempel möter i näthat. De flesta tror att samer enbart är renskötare och vet inte

FOTO: SARA LINDQUIST

Maria-Teresia Nutti.

att många samer bor i Stockholm och söderöver. Det blir en identitetskris för unga som både kämpar med att växa upp som unga och som dessutom ska ta vara på sitt samiska arv, säger Maria-Teresia Nutti.

Hon berättar hur det kan vara för renskötare i hemtrakterna i Gällivare, om renar som jagas och blir påkörda med skoter av okända personer.

Det saknas samisk kompetens

inom vården. Samer har därför vänt sig till Samiskt nationellt kompetenscenter för psykisk hälsa, SANKS, i Nordnorge, när de inte kunnat få rätt hjälp i Sverige. Men samebyarnas och landstingets i Jämtland samarbete med SANKS är ett bra exempel på hur man kan utveckla vården.

SÁMINUORRA BRA

Maria-Teresia är glad över den samiska ungdomsorganisationen Sáminuorra som är en bra och kraftfull organisation. Sáminuorra arbetar bland annat med att motverka självmord bland unga och att förbättra hälsosituationen.

– Sáminuorra har jobbat med frågan om psykisk hälsa i flera år. Ett exempel är vår kör Vaajmoe, Sjung för livet. Den framträder för att uppmärksamma frågan i det samiska samhället.

Sáminuorra har också bjudits in av regeringen och till andra organisationer för att kunna vara med och påverka.

ROLAND ASPLUND

En glad menighetsrådsleder

Tanker etter kirkemøtets vedtak om Saemien Åålmege (SÅ) som permanent menighet i Den norske kirke.

Respekt og tålmodighet har vært viktig i prosessen frem mot en egen menighet. Det har vært en lang prosess, men det har gitt tid for modning før vedtaket ble fattet av kirkemøtet. Så var det også stort at det var et enstemmig kirkemøte som vedtok at SÅ skulle bli en permanent ordning.

Det er viktig at menigheten heter nettopp Saemien Åålmege, et samisk navn. Det er trygt og støtt, og jeg er glad for at det er aksept for det. Jeg måtte være med under avstemningen og det var bra at også daglig leder i SÅ Monica Kappfjell var til stede.

Historisk sett har det skjedd mye på kort tid. Bierna Bientie var fra starten av aktiv med liturgiarbeid og organisasjonsarbeid. Nå har vi fått ny prest. Det er en stor forandring. Bierna har alltid vært her, det er han som har vært samisk kirkeliv her i sør.

Men det er en rivende utvikling for samisk kirkeliv med nå fire ansatte. Først kom presten, så fikk vi diakon. Aina Malum var vår første diakon. Hun gjorde en god innsats med støtte fra Samemisjonen.

SÅ har en viktig funksjon med å skape møteplasser. Pensjonisttreffene er bra. Det er kanskje enda viktigere for ungdommen å ha et møtested der de kan treffe andre samer. Konfirmasjonsopplegget ser ut som det har livets rett. Her ser det ut som vi har funnet en bra variant som vi er kommet godt i gang med.

Barnedåp med utdeling av en bollere er et annet godt tiltak i regi av SÅ. Det er en bra start på livet å få dette smykket. Senere i livet gir det en følelse av tilhørighet når det er flere som har det samme smykket. Vi må være restriktive hva gjelder utdeling av bollere. Det betyr mye for den som får den.

Jeg er glad for at vi har fått 4-årsboka på plass, en fantastisk bok. Det er stort å se Jesus i Saemien vaarjoe,

– Det er viktig at menigheten heter nettopp Saemien Åålmege, et samisk navn, sier Sigfred Jåma.

FOTO: BERTIL JØNSSON

”Jeg er glad for at vi har fått 4-årsboka på plass, en fantastisk bok. Det er stort å se Jesus i Saemien vaarjoe, da er han også vår Gud og Frelser.”

da er han også vår Gud og Frelser.

I SÅ trenger vi å få strukturene på plass og prioritere våre planer. Vi må ha en grundig gjennomgang av alle våre stillinger slik at vi får best utnyttelse av dem. Diakonen har en viktig funksjon, men jeg er nervøs for daglig leder med sin stillingsandel. Det kjennes ikke godt med en leder i 50 prosent stilling. Vi har også behov for en trosopplærer i 100 prosent stilling,

slik at vi har noen som kan arbeide fullt ut med det.

Den viktigste oppgaven framover er å få ferdig et egenutviklet trosopplæringsopplegg. Men salmesang er et område vi har vært dårlige på. Jeg håper at det vil ta seg opp.

Så har vi språket. Det blir produsert mye tekst i kirkelig sammenheng som ikke blir benyttet i andre fora. Der kan vi bidra om vi blir inkludert.

Den norske kirke står framfor store endringer i organiseringen. Her mener jeg at vi ikke må endre status i forhold til Nidaros. Jeg er glad for muligheten vi har til å velge våre egne representanter til råd og utvalg.

Jeg tror også at SÅ har gitt mulighet for at noen vil ta kirkelig utdanning.

Alle samer må skrive seg inn i manntallet og bruke sin stemme.

På svensk side håper jeg Härnösand stift får i gang en gruppe som arbeider med samisk kirkeliv. Vi savner en god samarbeidspartner på svensk side.

Til slutt: Daerpies Dierie er viktig for SÅ og DD har et godt utgangspunkt for videre utvikling.

SIGFRED JÅMA FORTALT
TIL BERTIL JØNSSON.

Jovnesahka

– samisk midsommar i äldre tid

Midsommartiden har i det samiska samhället markerats med flera olika seder.

I missionärernas berättelser från början av 1700-talet kan man läsa om en ring av löv eller gräs till solens ära. Den gjorde man som regel på midsommaraftonen.

Då kokades även en gröt med smör i. Om detta förkristna skick berättas att alla föll ner på knä före måltiden och bad att solen "ville kasta sitt välgörande sken på deras renar och även på andra djur".

GÅTFULL UTFLYKT

Från förra hälften av 1800-talet uppger Kristoffer Sjulsson att Vapsten-samerna i Tärna utslutande åt mjölkmat på midsommardagen. Renarna skulle mjölkas under midsommaraf-

tonen och mjölken kokades så att den blev tjock, så kallade såhkome mielhkie.

Sjulsson omtalar också ett egendomligt skick, då husmor skulle klä sig i den finaste koltten och under tystnad smyga sig bort från kåtan. Därefter skulle hon oroligt vandra i omgivningen för att plötsligt och brådstörtat återvända. Till och med hundarna gav skall som om någon främmande anlände. Sjulsson uppger att hans samtida inte längre kände till avsikten med denna sed.

Bland Vapsten-samerna fanns även uppfattningen att den som föddes på midsommardagen fick förmågan att se in i framtiden.

VAKA OCH FASTA

Under första världskriget gjorde

Torkel Tomasson uppteckningar bland samerna i Härjedalen. I Mittådalen intervjuade han Jon Larsson Doj (född 1848). Denne berättade om den vaka och fasta som en del unga underkastade sig vid tiden för Jovnesahka, som sommarens stora högtid kallas på sydsamiska. (Jämför Jonsok). Enligt Doj var det sed att vaka under tre dygn, midsommarnatten inräknad, för att få se sin tillkommande.

Tomasson skriver: "Det skulle gå så till att två pojkar eller två flickor gick till något avsides ställe, där de skulle sitta i tre dygn med ryggarna mot varandra." Under tiden fick de endast se åt var sitt håll. Det var heller inte tillåtet att samtala och inget fick förtäras. "På tredje dygnet skulle vad som önskades ses och vetas inträffa", heter det

till sist i uppteckningen.

"LUFTEN LER"

Paulus Utsi, en av vår tids samiska diktare, fångar midsommartiden:

*Ljusa natten
Vi ser långt
Molnets färdväg
Fjällens, bergens skuggor
Fågelns sång i flykten*

*Svala natten
långt vi ser
Gröna ängars
vackra blommor
visar prakten
Luften ler*

BO LUNDMARK

Urfolk i Brasilien ger unga samer styrka

Tre unga samiska ledare var i maj på erfarenhetsutbyte till Brasilien för att möta urfolket guarani. Deras kultur och stolthet inspirerar och ger också samerna styrka.

Resan gick till delstaten Rio Grande Do Sul, längst ned i Brasilien, där organisationen COMIN har sitt huvudkontor i São Leopoldo. COMIN är den brasilianska lutherska kyrkans urfolksorgan. Här fick samerna möta bland annat två stammar av guaranifolket.

Vilka är era starkaste intryck?

– De var väldigt fina människor, harmoniska och spirituella, som gav mycket inspiration, säger Moa Lango, Ammar-näs. Många av dem är berövade mark och andra rättigheter och kämpar i marktvister samtidigt som urfolksledare mördas. En av stammarna berättade att de ville odla marken men inte vågade,

eftersom marktvisten nu är uppe i brasiliansk domstol.

– Vi ser på livet likadant, så himla mycket var gemensamt, som respekten för naturen! Vi står i samma kamp om marken, även om deras kamp är blodigare, säger Katarina Poggats Sarri, Nikkaluokta.

KÄMPA TILLSAMMANS

Att se att man inte är ensam som urfolk och att kämpa för rättigheter tillsammans med andra grupper, är en stark känsla som samerna tar med sig hem. Resan har stärkt den egna samiska identiteten, och guaranis kultur och stolthet inspirerar och ger också samerna styrka.

Svenska kyrkan får mycket uppskattning av deltagarna för att ha organiserat utbytet.

Syftet med besöket har varit att uppmuntra unga samiska ledare till fortsatt engagemang i samiskt kyrkoliv och att stärka unga samers urfolksidentitet i Svenska

kyrkan. Svenska kyrkan tog 2014 emot ett urfolksbesök från Brasilien med företrädare för COMIN.

SAMISKT PERSPEKTIV

Katarina Poggats Sarri berättar att en bibelläsning ur ett urfolksperspektiv med organisationen Cebi i Brasilien inspirerade henne.

– Det handlade om Bergspredikan. Att läsa och prata om Bibeln ur ett samiskt perspektiv kan innebära ett nytt sätt att se, och det tror jag skulle tilltala samiska ungdomar. Det är kanske något man kunde ha med i konfirmandarbetet, om man inte redan har det.

De tre samerna uttrycker en önskan att samer och samisk kultur ska få vara en del av Svenska kyrkan, en del i identiteten.

– Det här är ett sätt för kyrkan att arbeta med urfolksfrågor, att nå ut till unga och att bygga relationer. Jag hoppas att Svenska kyrkan värnar om sitt urfolk

och på allvar vill driva frågorna vidare, säger Moa Lango.

– Jag hoppas att kyrkan tar vara på utbytet och skickar fler ungdomar, kanske inte bara till Brasilien. Det blir ett starkt stöd för unga samers identitet, säger Katarina Poggats Sarri som filmade resan.

Kanske blir det en dokumentär som kan delas såväl inom som utom kyrkan.

FORTSATT UTBYTE

Kyrkokansliet vill fortsätta skicka ut unga samiska ledare och ta emot besök av brasilianska urfolksungdomar, säger Sigurdur Hafthorsson, enheten för flerspråkighet:

– Det finns ett behov av anställda och engagerade samer i församlingarna. Det samiska konfirmandlägret är välbesökt och omtyckt. Där finns en resurs av unga ledare som bör tas till vara för att vitalisera det samiska kyrkolivet.

ROLAND ASPLUND

Adelina i Sidensjö, född 2002, har designat sin egen kolt. Mormorsmor har gjort bältet och barmklädet.

Detaljer av kolt vid utställningen på Örnsköldsviks museum.

Äldre koltar.

Koltar berättar

Sameföreningen i Örnsköldsvik har under 2013-2014 gjort koltar och lärt sig historia och språk. Koltarna är nu utställda på Örnsköldsviks museum.

Föreningen Orrestaare Saemien Sibrie, Örnsköldsviks sameförening (bildad 2011), har i ett projekt under kulturhuvudstadsåret (2014, med Umeå som huvudort) arbetat med koltten och de koder som den förmedlar.

Ledare för projektet har Anna-Stina Svakko, "Sápmis mesta kolt-sömmerska", varit. Förutom att arbeta med mönster, material, arkiv och litteratur har Anna-Stina guidat deltagarna i koltens tysta språk: varifrån kommer och vem är den som bär koltten etc.

ÅTERERÖVRA SPRÅKET

– Till slut har vi tillverkat egna koltar. Några av dessa representerar samiska släkter som finns eller har funnits i Nolaskogs, säger Birgitta Ricklund, föreningens ordförande.

I processen att återskapa koltten – som ju är bärare av en stark tradition – fick deltagarna möjlighet att börja återerövra det samiska språket, bland annat benämningarna på koltens olika delar.

– Vi har också lärt känna vår historia bättre, och vi har fört traditionerna vidare och funnit stolthet i detta, säger Birgitta Ricklund.

Utställningen på Örnsköldsviks museum pågår fram till 5 september.

TEXT OCH FOTO:
URBAN ENGVALL

Nomadskolan ett

Genom sin delaktighet i skapandet av nomadskolan har kyrkan del i det särskiljande mellan samer som fortfarande påverkar urfolket samerna.

Nomadskolan i Sverige infördes 1913 och var en skola anpassad till vad man ansåg var "riktiga lappska förhållanden". Skolan var enbart avsedd för barn till samer som bedrev renskötsel i fjällmiljö. Fastboende samer och skogsamer skulle sättas i den svenska folkskolan och assimileras in i det svenska samhället.

Biskopen Olof Bergkvist skrev 1908: "Fjälllapparna äro de nomader som utgör själva kärnan bland lapparna. Det är de, som fullfölja sina förfäders traditioner och bäst bevara den lappska nationens säregna drag och kynne. Skogslapparna och fiskarlapparna äro mer eller mindre vansläktade och afsikomna lappar."

Skogsamer som var bofasta och hade boskap vid sidan av renskötseln skulle uppgå i den lappländska nybyggare- och bondestammen. Fiskesamer, som inte bedrev renskötsel men höll sig med getter, skulle uppgå i det svenska arbetarproletariatet.

De som kom att administrera nomadskolan var före detta kyrkoherden (1901-1916) och tillika nomadskolinpektören (1917-1919) Vitalis Karnell, Karesuando, och komminister (1909-1922) Georg Bergfors, Vittangi, rektor vid nomadskoleseminariet i Vittangi (1916-1918).

VITALIS KARNELL DRIVANDE

Vitalis Karnell var den mest involverade i skapandet och

"Som det nu är visa lapparna tendens till att vilja dra sig från nomadlivet och mer och mer önska slå sig ned som bofasta."

verkställandet av nomadskolan. Han tog de första initiativen, blev anlitad som sakkunnig när nomadskolan skulle utredas och blev dess förste inspektör.

Karnell byggde sina rasteorier på att den renskötande befolkningen riskerade gå under som renskötare om de hade allt för stor kontakt med bofast befolkning. Hans uppfattning om vem som var same och renskötare utgick från de lokala förhållandena i hans församling, Karesuando.

Han satte likhetstecken mellan renskötande same i fjällmiljö och "riktig same". Fastboende samer och skogsamer ansåg Karnell vara dömda till assimileringsring in i det svenska samhället. De kunde inte anses vara riktiga samer eftersom de i alltför hög grad redan tagit del i en civilisation som inte tillhörde det samiska.

"LAPP SKALL LAPP VARA"

Tydligt och på ett tidigt stadium framförde Karnell de tankar som kom att vara bärande för nomadskolan. I sin artikel "Lapparna och civilisationen" i

läppja på civilisationen i öfrigt, det blir i alla fall bara ett läppjande, men det har aldrig och skall aldrig bli till välsignelse. Lapp skall lapp vara."

Det var i denna artikel som uttrycket "Lapp skall vara lapp" myntades. Det kom att bli samlade för synen på och behandlingen av samerna under första delen av 1900-talet.

NOMADISERANDE LIV

Karnells tankevärld om vilka som var samer och deras framtid kommer fram med all tydlighet genom en intervju av Ester Blenda Nordström, signaturen Banzai, i Svenska Dagbladet: "Våra lappar måste tillbaka till kåtalivet. Ett samtal med vår förste nomadskoleinspektör kyrkoherde Vitalis Karnell."

I artikeln talar Karnell mer om att återföra samer till nomadiserande liv än om nomadskolans form och undervisning. Han beskriver nomadskolan som en metod för återgång till nomadiserande liv. Intervjun kan ses som ett utvecklande av tankar som framkom genom hans inlägg i Dagny 1906: Att en nomadiserande same blir bofast var en väg mot undergången, och kåtan var en förutsättning för deras livsföring:

"Som det nu är visa lapparna tendens till att vilja dra sig från nomadlivet och mer och mer önska slå sig ned som bofasta. Det är döden i grytan för dem fastän de inte själfva förstå det. Den saken är det nu först och främst man måste lägga an på få dem genom att lära dem inse att deras existens beror på rationell renskötsel och nomadiserande lif. [...] det är af oändlig

rasistiskt projekt

betydelse för deras existens just med kåtalifvet och renskötseln.”

”ÄLSKA KÅTALIFVET”

Nomadskolan var ett medel att återföra samer som blivit bofasta till ett liv i kåtorna, den norm för renskötsel Karnell ansåg vara enda riktiga för samerna. I nedanstående citat är det de Jämtländska samerna som avses:

”Ja de ha hunnit bra långt utför åt civilisationens håll, [...] – Och nu skall det folket bli nomader och fjällappar på allvar igen! – Jag tror och hoppas det. Det är nu i lag föreskrivet skolbarnen både fasta och vandrande nomadskolor skola bo i kåtor i skolans närhet [...] Jag tänker att de hinna på sina skolår lära sig älska kåtalifvet och föredra det framför de instängda trähusen – i synnerhet om det kan lyckas att få äfven föräldrarna att inse det riktiga och rätta i detta, så att åtminstone inte sträfva att rifva ned det vi försöka bygga upp.”

STEREOTYP SYN PÅ SAMER

Karnells syn på vem som var same var starkt stereotypiserande. I sina årsberättelser som nomadskolinsepektör höll han fast vid idén att de nomadiserande samerna endast kunde överleva om de inte kom i kontakt med det han definierade som civilisationen.

Han höll hårt fast vid tanken att det enbart var de nomadiserande samerna som var ”de riktiga samerna”. Lappbarn var de nomadiserande samernas barn. De bofasta samernas och skogsamernas barn skall inte räknas som samer, de var på väg att assimileras och redan förlorade.

Att blanda bofastas barn med nomadiserandes barn var till men för de senare. Ingen hänsyn togs till att samer i framförallt Jämtland, Västerbotten och vissa sydliga delar av Norrbotten var bofasta.

”Att bland lappbarn uppehålla ordning och tukt är icke svårt. De äro snälla och lydiga, flitiga, ganska intelligenta och några oseder har de icke. Men en sak har jag under många år iakttagit, och det är, att de ha alla dessa goda egenskaper, så länge det är idel lappbarn i en skola. Men blandas de med bofastas barn, lära de sig många fula tag, bli misstänksamma grälsjuka och retliga.”

HJÄLPTE RASBIOLOGERNA

Georg Bergfors kontaktnät är av särskilt intresse att redovisa. Han fanns hela tiden med inom nomadskolans värld. Som rektor för nomadskolseminariet i Vittangi hade han en central roll i nomadskolans verkställighet. I den rollen var han direkt underställd Luleå domkapitel och biskopen Olof Bergqvist. Tjänsten innebar även han skulle samarbета nära med nomadskolinsepektören Vitalis Karnell.

Georg Bergfors är en centralgestalt när man ser till förhållandet mellan nomadskolans verksamhet och rasbiologins forskning. Han var personlig vän med chefen för rasbiologiska institutet, Herman Lundborg.

Det finns brev bevarade som visar att deras vänskap var innerlig och närmast kan benämnas som ett ”du och bror-förhållande”. Lundborg bodde under

VITALIS KARNELL

”De äro snälla och lydiga, flitiga, ganska intelligenta och några oseder har de icke.”

sina mätningsexpeditioner tidvis hemma hos Bergfors i prästgården i Vittangi. Bergfors kom att bli en av Lundborgs mest förtrogna medarbetare, och han var en av de förutsättningar som gjorde att Lundborg på ett effektivt sätt kunde utföra sina skallmätningar.

Ett flertal lärare kom, genom Bergfors förmedling, att fungera som assistenter till Lundborg när han genomförde skallmätningar i direkt anslutning till nomadskolor.

STARK ANHÄNGARE

Även Bergfors var stark anhängare till lapp skall vara lapp-poli-

tiken och anslöt sig till de tankar som redan fanns, att det bästa för de nomadiserande samerna var att inte blandas med fastboende:

”Nomadlapparnas framtid beror så mycket på den skolundervisning de få att, vill man rädda stammen och dess säregna kultur, måste man lägga största vikt vid en ändamålsenlig undervisning.

En erfarenhet lär: lappen kan ej reda sig utan renhjorden, renen lika litet utan lapp.”

”Ett känt och ofta obehagligt faktum är också, att lappbarn, som instuckits i någon skolklass med fastboendes barn, [...] långsamt men säkert dödat lappen i lappen, berövat honom tron på sitt eget människovärde som lapp.”

Det var ett särskiljande tänkande som bottnade i rasism, och samerna präglades av detta under hela nomadskoletiden.

SAMEPOLITISK ÅTGÄRD

1913 års nomadskolsreform har enligt flera forskare varit en samepolitisk åtgärd – genom att bortdefiniera alla delar av den samiska kulturen som inte motsvarade den uppställda idealbild. Reformen skulle skapa en ”autentisk samebefolkning” som kunde motsvara lagstiftarens förväntningar, och den hade en stark påverkan när 1928 års lag skulle införas.

Därigenom har kyrkan del i den situation som nu gäller, i det särskiljande som finns, när det gäller tillgången till samiska rättigheter, så som de regleras genom renbeteslagstiftningen.

ERIK-OSCAR OSCARSSON

Gie jih gusnie ároeminie

Sverige

Samiska rådet inom Svenska kyrkan

Ordförande: Sylvia Sparrok, tel 0647-352 40.

e-post: syllan3@hotmail.com

Handläggare för samiska frågor: Kaisa Huuva, Svenska kyrkan,

751 70 Uppsala, tel 018-16 95 00,

e-post: kaisa.huuva@svenskakyrkan.se

Sydsamiskt församlingsarbete i Härnösands stift

Kontakta Härnösands stift, Box 94, 871 22 Härnösand,

tel. 0611-254 00, e-post: harnosand.stift@svenskakyrkan.se

Samiska krisnätverket

tel: 063-10 12 30 fredagar och söndagar mellan klockan 20 och 24.

Norge

Samisk kirkeråd Generalsekretær: Tore Johnsen, postboks 799 Sentrum, 0106 Oslo, telef 23 08 12 00, e-post: tore.johnsen@kirken.no.

Leder: Anne Dalheim

Sørsamisk representant i Samisk kirkeråd:

Linn Ellen Bientie Sivertsen

Saemien åalmegeaerie SÅR/

Samisk menighetsråd i sørsamisk område

www.samiskmenighet.no

epost: monica.kappfjell@kirken.no

Leder: Sigfred Jåma, e-post: shjaama@hotmail.no

medlemmer: Oddvin Leine Bientie, Nils Tonny Bransfjell,

May Jönsson og prest Einar Bondevik.

Sekretær: daglig leder (se nedenfor)

Saemien åalmegea beajjetje áejvie /

daglig leder i samisk menighet i sørsamisk område:

Monica Kappfjell, telef 993 49 477,

Gløttvegen 2, 7750 Namdalseid

e-post: monica.kappfjell@kirken.no

Prest i sørsamisk område: Einar Bondevik,

Sørlandsveien 54, 8624 Mo i Rana, mobil 474 539 02

e-post: prest@samiskmenighet.no

Diakoniarbeider i sørsamisk område:

Bertil Jönsson 7898 Limingen, mobil 994 88 827,

e-post: diakon@samiskmenighet.no

Leder trosopplæring: Toamma Bientie

Vikar: Margrethe Kristin Leine Bientie

Grendavegen 8, 7370 Brekkebygd

mobil: 412 88 227, e-post: mb789@kirken.no

Renskötare i Mellansverige

Författaren och lokalhistoriken Jouni Tervalampi har under 20 års tid forskat efter samiska historiska spår i Mellansverige, från järnåldern och medeltiden.

Han har studerat kyrkböcker från Västmanland, Uppland och Dalarna. Hittills har han hittat 30-40 familjer som levtt i området och som bedrivit rensköttsel.

Fler samiska texter finns på

www.svenskakyrkan.se/harnosandsstift

(klicka på Flerspråkig kyrka)

www.svenskakyrkan.se

(klicka på Kyrka och samhälle, Flerspråkig kyrka)

www.samiskmenighet.no

Daerpies Dierie

Sydsamisk kirkeblad • Sydsamiskt kyrkblad

Adress: Sørlandsveien 54, N-6824 Mo i Rana, Norge

Telefon (mobil): 0047 474 539 02

e-post: dd@samiskmenighet.no

Redaktör och ansvarlig utgivare:

Einar Bondevik, adress ovan.

Biträdande redaktör Urban Engvall,
Brån 101, 870 32 Ullånger, tel 070-344 08 82,
E-post: urban.engvall@svenskakyrkan.se

Daerpies Dierie utkommer med fyra nummer per år och har stöd från Härnösands stift, Nidaros bispedømmeråd, Sametinget i Norge och Svenska kyrkan.

Prenumeration under 2015: 140 kronor.

Avgiften betalas när faktura kommer.

Adressändring och prenumeration

Prenumerations- och adressfrågor hanteras av

tidningens distributör Nordic Gateway,

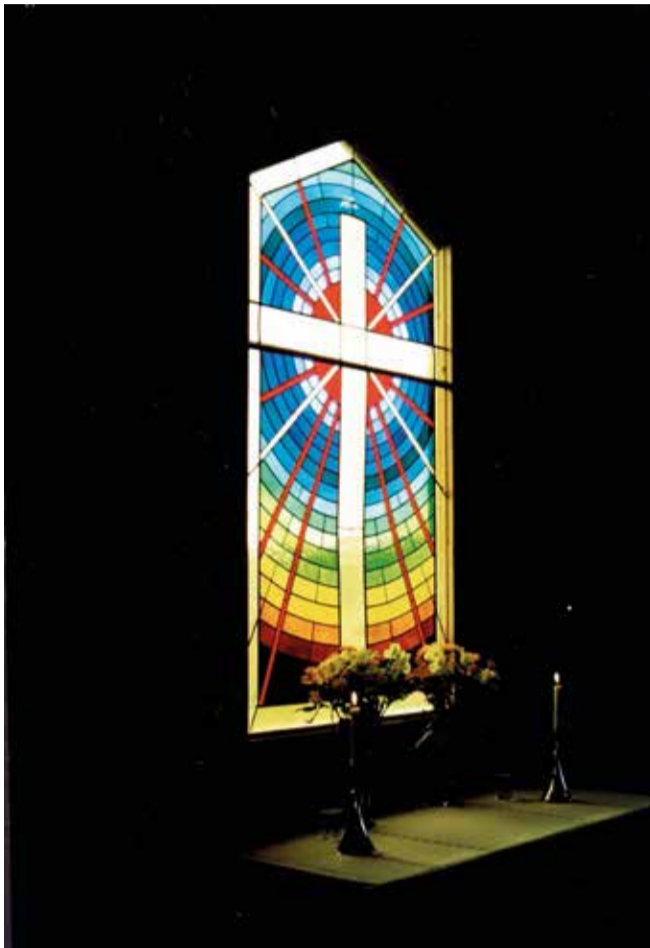
e-post: produktion@nordic-gateway.se

Grafisk form & repro:

Berling Press AB.

Tryck: V-TAB, Örebro.

**Texter och bilder till
nummer 3 2015 av Daerpies Dierie
skickas senast 12 augusti till
urban.engvall@svenskakyrkan.se**

"Öster, väster, norr och söder korsets armar överskygga: alla äro våra bröder som på jorden bo och bygga."
(Del av Sv.ps. 102:3). Altarfönstret i Bruksvallarnas fjällkapell.

Herre, hjälp oss bygga broar för fred och försoning.

Kristuse vearelden raeffie – Kristus är världens fred

Raeffie gaajhkesidie – Frid åt er alla!

I Efesierbrevets andra kapitel skriver Paulus: "Ty han är vår fred ... Han har kommit med budskap om fred för er som var långt borta och fred för dem som var nära" (verserna 14 och 17). Aposteln syftar på Jesus Kristus.

Sjuttio år har gått sedan det blev fred efter andra världskriget. Men inte heller 2015 är världen förskonad från krigets härjningar. Dagligen når oss rapporterna från Syrien, Irak och Ukraina.

Det sägs att skolterna saknade ett ord för krig i sitt språk fram till det tjugonde seklet. I dag saknas det inte i det samiska ordförrådet: från *soahti* i norr till *dåaroe* i söder.

Som kristna tror vi ändå på Kristus som världens fred. Han är alltjämt den som skapar fred och försoning där misstänksamhet, hat och fiendskap råder. Och därför sjunger vi fri-

modigt: "Kristus är världens fred, han och ingen annan. Tillhör vi honom älskar vi vår broder." (Del av Sv.ps: 37:2).

Varje ord och varje handling av kärlek verkar fred och försoning. Moder Teresa uppmanar i en meditation: "Låt oss inte använda bomber och vapen för att övervinna världen. Låt oss använda kärlek och barmhärtighet. Freden börjar med ett leende. Le därför fem gånger om dagen mot någon som du egentligen inte alls vill ge ett leende – gör det för fredens skull. Låt oss på det sättet utstråla Guds frid och tända Hans ljus i världen. Låt oss på det sättet utplåna all hunger efter makt i människors hjärtan."

Här i fjälltrakterna finns en del djupa raviner som är svåra att ta sig över. Ibland öppnar sig avgrunder också mellan oss människor när vi

inte kan eller vill förstå varandra. Men Kristus vill göra oss till brobyggare och gränsöverskridare. Hans evangelium är gränslöst. Därför får psalmens ord aldrig tystna under vår vandring: "Kärlekens Ande, hand i hand lär oss som syskon att vandra. Samman oss bind med fridens band, hjälp oss att älska varandra." (Del av Sv.ps: 161:4).

Den psalmen sjunger vi gärna när det firas gränshelg med våra grannar i Brekken och Röros. Och hälsningen utväxlas på samiska, norska och svenska: *Jupmelen raeffie*, Guds fred, Guds frid!

Låt oss be! "Jesus, gränslös är din frälsning, den barmhärtighet du ger. Kom och var hos dem som ängslas. Bara du kan ge oss fred." (Sv.ps. 86:2.) Amen.

TEXT OCH FOTO: BO LUNDMARK

Bijbeleteekste Aejlies Voejkene båata

¹ Pængstebiejjen dellie gaajhkesch downesh lin tjåanghkenamme. ² Dellie amma elmeste sjávva goh værtoste jñ dñhte abpe gåetiëm deavhta gusnie tjahkan. ³ Dellie vuejnieh skomtjelh fiereguhtese tjöödtjestieh. ⁴ Jñ fiereguhte Aejlies Voejkeninie deavhtasávva jñ aalka jeatjah gieline soptsestidh guktie Voejkene sæjhta. ⁵ Jerusalemesne jaahkoles juvdeladtjh abpe veartanistie årroeminie. ⁶ Gosse dam tjojem guvlieh, stoere krirrie tjåanghkene. Håmpalieh gosse fiereguhte jñtse giellem gávla. ⁷ Alvesedtieh jñ ipmierdieh. Dellie gihtjeh: "Eah dah Galilejeste, gaajhkesch giëh soptsesteminie? ⁸ Guktie fiereguhte mijjeste maahta ietnien giellem govledh? ⁹ Mijjeh libie parteladtjh, medialadtjh jñ elameladtjh, almetjh giëh Mesopotamieste, Judejeste jñ Kappadokieste, Pontoseste jñ Asieste, ¹⁰ Frygieste, Pamfylieste, Egypteste jñ Libian Kyrenaioson dajvijste, mijjeh libie dovine Romeste båtame, ¹¹ juvdeladtjh libie jñ dovine almetjh giëh juvdeladtji jaahkose båtame, mijjeh Kresteste båtame jñ dovine Arabieste – jñ mijjeh govlebe guktie Jupmelen åavtoej bijre fiereguhten gieline soptsestieh." ¹² Idtjin daejrieh maam edtjin jaehkedh jñ sinsitniëm gihtjin: "Mij amma daate?"

AAPOSTELI DAHKOEH/
APOSTLENES GJERNINGER 2,1-12

Båeries guvviej mietie

Vytnesjæjjah Plassjen museumisnie gaavnesjin båeries guvvieh vuartasjidh. Sijhtin goerehtidh guktie saemieh dej beeli vytnesjin.

Dan daelvien vytnesjæjjah gellien aejkien Praahkesne gaavnesjamme. Åarjel Saemien Dajve dejtie bööreme gieh sijhtin tjåanghkenidh vytnesjidh. Akten aejkien Plassjen museumisnie tjåanghkenin båeries guvvieh vuartasjidh. Sijhtin vuejnedh guktie dej beeli vytnesjin. Ojhte jijnjem lierin jih digkiedin guktie båeries vuekiej mietie gåarodh.

GELLIELAAKETJE

Jenny Fjellheim Røros-museumisnie barkeminie. Gellie guvvieh vearhkoste ohtsedamme. Gosse dejtie vuesehte, dellie luste goerehtidh guktie saemieh dej beeli gåårvedin. Ovmese boengeskuvmieh dovne gierkeste jih ditneste.

– Luste vuejnedh guktie saemieh guvviedæjjan gåajkoe vaarrin gosse maarhnesne. Hijven dejtie båeries guvvide vuartasjidh jih lieredh. Dellie maehete saemiej vuekide vaarjelidh, Jenny Fjellheim soptseste, tjuvtjede jih vuesehte.

– Vuartasjdie guktie svaalhtjah utnin gosse buhtjin.

TJURRIETJOPPE

Nyjsenæjjah digkiedieh magkerh daelvievaarjoe saemieh utnin jih guktie tjurrietjopen klaerieh lin. Dihte rööpses jallh kruana. Gosse nyjsenæjja pruvri, dellie plaave jallh tjeehpes tjohpem utni. Muvhtene dellie gierkine rieselgamme.

– Dellie maa! Manne åtnam, daate guvvie dan luste! Jenny tjaebpies guvviem ohtsedamme. Desnie golme smaave maanah. Ojhte åerpenh, plieresadtje dah jis.

Jenny aaj vuesehte guktie maehetieh guvvieh gaskeviermesne gaavnedh. Daan daelvien Saemien Sijte båeries guvvieh gaskeviermesne “rihpestamme”. Dellie badth gaajhkesch maehetieh dejtie ohtsedidh jih vuartasjidh.

Astrid Nordfjell tjakkan sööhpeminie. Lustestalla gosse vytnesjæjjajgumie gaavnesje.

Jenny Fjellheim (Glåmos) båeries guvvieh Rørosmuseumen vearhkoste vuesehte jih vytnesjæjjah goltelieh.

LUSTESTALLEDH

Gosse vytnesjæjjah ektesne, dellie tjakkasjeh gåaroeminie, soptsestalleminie guktie gåarodh. Hijven numhtie rååresjidh mij tyje jallh skrovre jallh mah gierkieh tjaebpemes. Gubpede maahta ensi gåårestahkem dongkedh? Gosse vytnesjæjja raerichtovveme, dellie gujht hijven mubpide vytnesjæjjide gihtjedidh. Sinsitniem eevtjeh jih garmerdieh. Nov aaj föörhkedeminie.

Medtie luhkie nyjsenæjjah fierhten aejkien vytnesjeminie. Prihtjegem juvhkieh, svarkeldieh jih saerniestieh. Lustestalleminie gosse ektesne.

TEKSTE JIH GUVVIEH:
MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE

Språkrapport klar

Årets lägesrapport över de samiska språken i Sverige visar att språken engagerar och att språkintresset ökar.

Samarbetet mellan organisationer och institutioner medför ett ökat engagemang kring revitalisering av de samiska språken. Detta bidrar i sin tur till ökad synlighet för samiskan, både inom det samiska samhället och i majoritets-samhället.

De äldre modersmålstalande försvinner och språköverföringen till yngre generationer minskar därför. För att tillvarata de äldres språkkunskaper har Samiskt språkcentrum vidareutvecklat metoder för mentor-/lärlingprogram.

SVÅRT PUSSEL

En av de största utmaningarna för dagens föräldrageneration är att kombinera arbete, vardagsliv och deltagande i mentorprogram och språkprojekt.

– Det är ett svårt pussel att försöka återerövra sitt språk. Och det finns få mötesplatser utanför hemmen som tillgodoser den naturliga språköverföringen, säger Ingegerd Vannar, Samiskt språkcentrum.

Alltför få samisktalande pedagoger innebär att samiska barns och föräldrars ambitioner att revitalisera samiskan försvåras.

SKOLAN SVIKER

– Det svenska skolsystemet sviker. Tillgången på samisktalande lärare och pedagoger måste säkerställas, säger Josefina Skerk, ordförande i Sametingets språknämnd.

Förvaltningskommunerna måste uppmanas, tillåtas och uppmuntras att finna metoder för att rekrytera och vidareutbilda samisktalande personal.

Skolförordningen borde också tillåta utbildningsmodeller som man vet fungerar vid andraspråksinlärning, till exempel fullständigt språkbad.

KÄLLA: SAMETINGET
BEARBETNING:
URBAN ENGVALL

Sytreff og gamle bilder

I vinter har det blitt arrangert sykvelde i Brekken i regi Åarjel Saemien Dajve. Omtrent ti damer har deltatt. Det har vært mange diskusjoner om syng/duedtie og trivelige stunder med mye latter. Sydamene har inspirert og fått råd av hverandre. Åarjelsaemien Dajve og Rørosmuseet samarbeidet om en bildevisningskveld i vår. Jenny Fjellheim viste gamle bilder. Hun viste hvordan man kan søke i bildearkivene på internett. Det ble mye snakk om klestradisjoner og ulike måter å kle seg på.